

УДК 159.923.2: 159.925

Т. А. Пашко

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГА

Становлення майбутнього психолога – це складний та багаторівневий процес, основи якого закладаються в ході навчання у вищій школі. Професійні компетенції майбутнього психолога визначаються не стільки сукупністю галузевих знань скільки набором певних особистісних якостей фахівця. Тому найбільш важливим та безумовно складним завданням сучасного навчання у вищій школі є створення необхідних умов для розвитку особистості майбутнього психолога.

На сьогодні, суспільний попит та професійне середовище задає надзвичайно високі стандарти для психологів, вимагаючи від спеціалістів не лише високого рівня професійних знань та навичок, а й високого рівня загальної культури, нестандартного мислення, мобільності, харизматичності. Ці вимоги визначають рівень знань та умінь, необхідних сучасному фахівцеві, істотно розширюючи зміст поняття професійні компетентності психолога.

Розвиток власної особистості, рівня її свідомості та самосвідомості – основа професійного становлення сучасного психолога. Процес формування власної професійної позиції обумовлений багатьма чинниками, найбільш вагоме значення серед яких мають індивідуальні детермінанти особистості. У сучасній психології існує величезна кількість теоретичних підходів, кожний з яких має свої методологічні особливості і пред'являє свої вимоги до особистості психолога. Важливим показником особистісної та професійної зрілості психолога є його конгруентність професійній філософії, обраній теоретичній та практичній парадигмі.

Питання про те, як в процесі підготовки студентів-психологів створити умови для того, щоб вони змогли сформувані професійну філософію, визначитись з теоретичною та практичною парадигмою роботи, що надасть можливість їм максимально самореалізуватись, в професії, розкрити весь свій особистісний потенціал досі залишається відкритим.

Різних аспектів даного питання торкались в своїх роботах А. Деркач, Е. Клімов, С. Максименко, В. Рибалко, Н. Чепелева, Т. Яценко та інші в межах дослідження проблем професійного розвитку психолога [1; 2]. Питань розвитку самосвідомості фахівців, які працюють в сфері «людина – людина» торкались У. Каташев, Є. Зесер, В. Слободчиков, Л. Мітіна, А. Маркова, Т. Сікорська [3].

Навчаючи студентів-психологів, важливо доносити до їх свідомості, що за будь-якою теорією чи поглядом стоїть певна особистість, яка мала

свій власний життєвий досвід, власні психологічні якості, що певна психологічна думка виникала в специфічному контексті життя суспільства та людини, яка її проголошувала. Це надасть можливість студентам сприймати будь-який погляд, теорію, дослідження як цілісне явище, не відокремлене від людини, бо саме цілісність є показником високого рівня розвитку свідомості.

Саме ця ідея покладена в основу статті, відштовхуючись від неї була зроблена спроба вивчити взаємозв'язок між індивідуальними особливостями особистості психолога та обраною професійною парадигмою.

У дослідженні брали участь практикуючі психологи, віком від 30 до 43 років, які були розподілені на три групи, в залежності від обраного професійного підходу – НЛП-практики, гештальттерапєвти і психодраматисти.

Дослідження проходило в два етапи. На першому етапі було проведено спостереження за особистісними особливостями психологів-практиків, з метою виділення переліку якостей, які могли б визначити вибір професійного напрямку. Серед таких якостей були виділені наступні: гнучкість, відповідальність, цілеспрямованість, самоприйняття, способи компенсації фруструючих ситуацій, задоволеність життям, життєві цінності.

На другому етапі було проведено емпіричне дослідження, визначених особистісних якостей, за допомогою наступних методик: методика дослідження ригідності, тест – опитувальник суб'єктивної локалізації контролю, модифікація шкали Дж. Роттера, С. Пантілеєвим, В. Століним, тест СЖО Д. Леонтєва, тест-опитувальник самовідношення В. Століна, С. Пантелєєва, діагностика типологій психологічного захисту (Р. Плутчик в адаптації Л. Вассермана, О. Єришева, Є. Клубовой та ін.).

У ході кількісного аналізу результатів дослідження були виявлені наступні статистично значущі взаємозв'язки між такими показниками.

Шкала «Самоповаги» зворотно корелює зі шкалою «Регресія» (-0,95) та «Заміщення» (-0,92), чим більше людина впевнена в своїх здібностях, здатності контролювати власне життя, тим менше вона використовує регресію та заміщення як механізм психологічного захисту. Отже, впевнена, самостійна особистість не використовує примітивні механізми психологічного захисту та здатна зберігати внутрішню стійкість в ситуації напруги.

Шкала «Аутосимпатія» зворотно корелює зі шкалою «Самозвинувачення» (-0,9), чим більш позитивно людина себе оцінює, чим більше вона собі довіряє, тим менше вона звинувачує себе, критикує та здатна розподіляти відповідальність, що надає їй змогу вільно себе проявляти та почувати цінною особистістю.

Шкала «Очікуване відношення інших» зворотно корелює зі шкалою «Заперечення» (-0,88), чим більш позитивного відношення до себе людина очікує, тим менше використовує механізм психологічного

захисту – заперечення, який виражається у відкиданні думок, почуттів, бажань, потреб або реальності, котрі неприйнятні на свідомому рівні. Людина здатна приймати реальність такою якою вона є та відчувати себе цінною та прийнятою іншими.

Шкала «Самокерівництво» зворотно корелює зі шкалою «Проекція» (-0,98), чим більше людина впевнена у собі, самостійна, має відчуття, що вона здатна впливати на власне життя, тим більше вона себе приймає у всіх проявах та не схильна приписувати власні прояви, думки, реакції, бажання іншим.

Шкала «Самозвинувачення» негативно корелює зі шкалою «Інтернальність» (-0,91), чим більш негативно людина до себе відноситься, фокусується на недоліках, звинувачує себе, тим менше вона бере відповідальність на себе за власне життя.

Шкала «Саморозуміння» зворотно корелює зі шкалою «Компенсація» (-0,92), чим більше людина розуміє саму себе, свої думки і почуття, тим менше вона намагається переорієнтувати енергію власної реальної потреби на щось інше, реалізуючи її автентично.

Шкала «Процес» прямо корелює зі шкалою «Локус контролю Я» (0,98), чим більше цікавості і емоційної насиченості по відношенню до самого процесу життя людина має, тим більше вона впевнена в своїх здатностях контролювати власне життя.

Шкала «Цілі» прямо корелює зі шкалою «Процес» (0,7), чим більш цілеспрямованою є людина, тим більш цікавою і емоційно насиченою для неї є сам процес життя.

Шкала «Заміщення» зворотно корелює зі шкалою «Результат» (-0,74), чим більш виражений механізм захисту – заміщення, тим менше людина відчуває задоволення від прожитої частини життя, вона немов би робить не те, що насправді бажає, символічно зраджує себе.

Аналіз результатів дослідження в контексті порівняння особистісних якостей психологів, котрі працюють в зазначених нами напрямках, надав можливість виокремити значущі характеристики особистості в залежності від обраної психологічної парадигми.

Для психологів, які працюють в межах філософії НЛП, яка сприймає особистість функціонально, як сукупність ознак, які надають можливість бути ефективним в житті, властивий надзвичайно високий рівень контролю як за власним життям так і за своєю особистістю. Це свідчить про наявність певного обмеження особистості, котре пов'язане з настановою про існування «надзвичайної людини», яка може все, достатньо лише забажати. Психологи цього напрямку мають чітку мету, високий рівень самоповаги та самовпевненості порівняно з представниками інших підходів. При цьому для них надзвичайно важливими є думки про них інших, гарне відношення до них. Їх очікування відносно цього мають найбільший показник. Також респонденти цієї групи більше схильні звинувачувати себе у негараздах.

При цьому, психологи які працюють в парадигмі НЛП мають найменший показник ригідності, що свідчить про гнучкість поведінки та мислення, що є важливою професійною компетенцією психолога. Представники цієї групи частіше за все використовують механізм психологічного захисту заперечення та компенсацію, менше – регресію. Це свідчить про те, що вони не помічають деякі стимули з навколишнього середовища та знецінюють власні думки та почуття. При цьому вони легко можуть компенсувати існуючі вади власної особистості. Регресують вони найменше, порівняно з психологами з інших напрямів.

Психологи, які працюють в межах гештальт підходу, в основі якого лежить розуміння людини як цілісної особистості в сукупності усіх її проявів, яка має усі необхідні ресурси для того, щоб вирішувати і життєві завдання, мають найменші показники екстернальності локус-контролю за всіма шкалами. Їх вдовolenість власним життям, його результатами в межах норми, в них є певна життєва мета, котра порівняно з іншими респондентами більш реалістична. У представників цієї групи надзвичайно високі показники за шкалою ригідність. Отже, їх настанови, переконання та стереотипи поведінки стійкі та незмінні.

Психологи, які працюють в цьому напрямку поважають себе, мають достатній рівень самовпевненості та не схильні до самозвинувачувань. Вони найменше задоволені результатами власного життя.

Психологи, які працюють в психодраматичній парадигмі, яка розглядає особистість, перш за все, як здатну діяти спонтанно та творчо, мають дуже високі показники за шкалою ригідність, ціліпокладання та інтернальність локус-контролю. Респонденти цієї групи найменше схильні до самозвинувачень, поважають себе та менше очікують позитивного відношення інших. Серед механізмів психологічного захисту в них найбільш проявлено заперечення та компенсація.

Отже, ми можемо констатувати, що існують певні особистісні якості особистості, які детермінують вибір тієї або іншої професійної філософії психологом.

Так, психологи гештальт-підходу, більш прагнуть до внутрішньої свободи, фокусуються на задоволеності життям, прагнуть приймати себе такими як вони є та використовують механізми психологічного захисту більш високого рівня.

Психологи, які працюють в психодраматичній парадигмі, мають високий рівень самоповаги, не схильні до самозвинувачень, менше очікують позитивного відношення до себе з боку інших та схильні до заперечення, отже досить болісно сприймають дійсність.

Психологи, які працюють в теоретичному та практичному полі НЛП, самовпевнені, мають чітку мету, високий рівень інтернальності ЛК та схильні до заперечення.

Спираючись на отримані результати, можна стверджувати, що процес професійного становлення психолога, слід спрямовувати на розвиток самопізнання, професійної рефлексії, свідомої життєвої позиції,

здатності відповідати за власні вибори та рішення, спрямовувати свою активність на особистісну та професійну самореалізацію. Саме це надасть можливість майбутнім фахівцям стати компетентними спеціалістами та цікавими особистостями, котрі обирають свій професійний шлях свідомо та відповідно до власної індивідуальності.

Перспективою подальшого дослідження даної проблеми може стати вивчення несвідомих глибинних потреб особистості, які компенсуються або реалізуються в обраній професійній філософії.

Список використаної літератури

1. Максименко С.Д. Генетическая психология (методологическая рефлексия проблем развития в психологии): / С. Д. Максименко – М. : Рефл-бук, К. : Ваклер, 2000. – 320 с. **2. Кочюнас Р.** Основы психологического консультирования: пособие / Р. Кочюнас – М. : «Академический проект», 1999. – 240 с. **3. Ролло Мэй** Искусство психологического консультирования: монография. / М. Ролло. – М. : «Класс». 2000 – 90 с. **4. Фриц Перлз** Практика гештальттерапии / Ф. Перлз. – М. : Институт Общегуманитарных Исследований, 2004. – 384 с. **5. Эльманович В. И.** Нейролингвистическое программирование / В. И. Эльманович. – М. : «Лад», 1994. – 124 с. **6. Келлерман Питер Феликс** Психодрама крупным планом: Анализ терапевтических механизмов: / Келлерман Питер Феликс. – М. : «Класс», 1998. – 240 с.

Пашко Т. А. Індивідуально-психологічні детермінанти професійного становлення психолога

У статті проаналізовано вплив індивідуально-психологічних особливостей особистості майбутнього психолога на формування професійної філософії, вибір теоретичного та практичного підходу до реалізації професійної діяльності. Визначені провідні індивідуальні ознаки особистості, які зумовлюють тяжіння психолога до певного теоретико-методологічного підходу. Подано результати емпіричного дослідження індивідуально-психологічних якостей спеціаліста-психолога в залежності від вибраного професійного підходу. Описані значущі особистісні якості психологів наступних напрямків – НЛП, гештальт – підхід, психодрама.

Ключові слова: особистість, професійне становлення, компетенції, індивідуальність.

Пашко Т. А. Индивидуально-психологические детерминанты профессионального становления психолога

В статье рассмотрены индивидуально-психологические особенности личности будущего психолога в контексте формирования профессиональной философии. Проанализировано влияние личностных особенностей психолога на склонность реализовывать профессиональные задачи, используя определенный теоретический фундамент и практический инструмент.

Представлены результаты эмпирического исследования индивидуально-психологических особенностей психологов, которые работают в гештальт-подходе, психодраматическом подходе и НПЛ. Выделены доминирующие характеристики личности психолога, в зависимости от профессиональной философии.

Описаны особенности формирования профессиональных компетенций современных психологов, пути их становления и реализации с учетом индивидуальности будущего специалиста.

Ключевые слова: личность, профессиональное становление, компетенции, индивидуальность.

Pashko T. Individual Psychological Determinants of the Professional Development of a Psychologist

The article analyzes the influence of individual psychological characteristics of the personality of a future psychologist on the formation of professional philosophy. The choice of a theoretical and practical approach is the implementation of professional activity are identified, leading individual personality traits that cause the psychologist's attraction to a specific theoretical and methodological approach.

The results of an empirical study of the individual psychological characteristics of psychologists who work in the gestalt approach, psychodramatic approach and the NLP. The dominant characteristics of the personality of the psychologist are presented, depending on the professional philosophy.

The features of the formation of professional competencies of modern psychologists are highlighted, the ways of their formation and implementation, taking into account the individuality of the future specialist, are described.

Key words: personality, professional formation, competence, individuality.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 378.126+337.134: 371.11

О. С. Савченко, А. М. Колосов

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ВИОКРЕМЛЕННЯ
УПРАВЛІНСЬКИХ ДИСЦИПЛІН ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 073 «МЕНЕДЖМЕНТ»**

Підготовка бакалаврів і магістрів у закладах вищої освіти відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України (постановою від 29 квітня 2015 р. № 266) нового переліку галузей знань і спеціальностей потребує